

ОСНОВНІ ЕТАПИ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ТРАНСФЕРТНИМ ЦІНОУТВОРЕННЯМ В УКРАЇНІ

©2021 КУЖЕЛЄВ М. О., СИВОЛАП І. М.

УДК 336.228.3
JEL: D49; F38; G12; G28

Кужелєв М. О., Сиволап І. М. Основні етапи нормативного регулювання здійснення фінансового контролю за трансфертним ціноутворенням в Україні

Будь-яка діяльність здійснюється відповідно до того, які закони та правила інтерпретуються на національному рівні, і часто з прямої згоди державних органів. В Україні процес формування нормативного регулювання контролю за трансфертним ціноутворенням й досі триває, однак концептуально вже вбачається можливим визначити чотири основні етапи. Етап 1 (нульовий етап): 2010–2013 рр. – у національному законодавстві були відсутні визначення контрольованих операцій та трансфертного ціноутворення, натомість широко застосовувалося поняття звичайної ціни, а в податковому законодавстві започатковано виокремлення методів для її визначення та порядок застосування). Етап 2 (базовий етап): 2013–2014 рр. – відбулася значна трансформація податкового законодавства – трансфертне ціноутворення запроваджено в Україні. Етап 3 (відповідальний етап): 2015–2019 рр. – введено принцип «втягнутої руки», який є ширшим за поняття «звичайна ціна», а відносини між суб'єктами господарювання тепер оцінюються не лише за ціною здійснених операцій, а за умовами здійснення таких операцій. Етап 4 (етап оновлення): 2020–2021 рр. – відбулося оновлення правил трансфертного ціноутворення: в національне законодавство внесено нові поняття – міжнародна група компаній, материнська компанія групи та уповноважений учасник; імплементовано трирівневу модель звітності з трансфертного ціноутворення. Таким чином, в Україні відбувається постійна зміна в національному законодавстві, зокрема в нормативному регулюванні здійснення фінансового контролю за трансфертним ціноутворенням, яке протягом 10 років трансформувалося від контролю за звичайними цінами на території країни до контролю за транзакціями міжнародних груп компаній, учасниками яких є резиденти України.

Ключові слова: нормативне регулювання, фінансовий контроль, трансфертне ціноутворення, етапи трансфертного ціноутворення.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-4-196-204>

Бібл.: 25.

Кужелєв Михайло Олександрович – доктор економічних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту фінансів, банківської справи Університету державної фіскальної служби України (вул. Університетська, 31, корп. В, Ірпін, 08201, Україна)

E-mail: m-kristo@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7895-7879>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/1763833/mykhailo-o-kuzheliev/>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56786432900>

Сиволап Ірина Миколаївна – магістрантка, Університет державної фіскальної служби України (вул. Університетська, 31, Ірпін, 08201, Україна)

E-mail: sivolapira@ukr.net

UDC 336.228.3
JEL: D49; F38; G12; G28

Kuzheliev M. O., Syvolap I. M. The Main Stages of Normative Regulation of Financial Control Over Transfer Pricing in Ukraine

Any activity is carried out in accordance with what laws and regulations are interpreted at the national level, and often with the direct consent on the part of the State authorities. In Ukraine, the process of forming the normative regulation for control over transfer pricing is still underway, but conceptually it is already possible to define four main stages. Stage 1 (zero stage): 2010–2013 – in the national legislation were no definitions of controlled operations and transfer pricing, but the concept of ordinary price was widely used, and the tax legislation began to distinguish the methods for its determination and the procedure for application). Stage 2 (baseline stage): 2013–2014 – a significant transformation of tax legislation took place – transfer pricing was introduced in Ukraine. Stage 3 (crucial stage): 2015–2019 – the «arm's length principle» was introduced, which was wider than the concept of «ordinary price», and relations between business entities were now evaluated not only at the price of transactions performed, but under the conditions of such operations. Stage 4 (renewal stage): 2020–2021 – transfer pricing rules were updated: new concepts were introduced into the national legislation – international group of companies, the group's parent company, authorized participant; a three-level transfer pricing reporting model was implemented. Thus, Ukraine undergoes a constant change of national legislation, in particular in the normative regulation of financial control over transfer pricing, which for 10 years has been transformed from control over ordinary prices in the country to control over transactions of international groups of companies whose participants are residents of Ukraine.

Keywords: normative regulation, financial control, transfer pricing, stages of transfer pricing.

Bibl.: 25.

Kuzheliev Mykhailo O. – D. Sc. (Economics), Professor, Director of the Educational and Scientific Institute of Finance, Banking of the University of the State Fiscal Service of Ukraine (Bldg B, 31 Universytetska Str., Irpin, 08201, Ukraine)

E-mail: m-kristo@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7895-7879>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/1763833/mykhailo-o-kuzheliev/>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56786432900>

Syvolap Iryna M. – Graduate Student, University of the State Fiscal Service of Ukraine (31 Universytetska Str., Irpin, 08201, Ukraine)

E-mail: sivolapira@ukr.net

Будь-яка діяльність здійснюється відповідно до того, які закони та правила інтерпретуються на національному рівні, і часто з прямої згоди державних органів. Для забезпечення справедливого балансу інтересів між платниками податків і податковими органами необхідно розглядати всі аспекти системи, які є доречними у випадках трансфертного ціноутворення. Трансфертне ціноутворення є методом перерозподілу ресурсів і оптимізації оподаткування, який впливає на розподіл доходів, прибутків, ризиків, а також на якість життя. Управління трансфертним ціноутворенням покликане забезпечити більш ефективні координацію та регулювання внутрішньогосподарських зв'язків, зниження сукупних витрат, підвищення мотивації працівників.

Вагомий внесок у дослідження питання здійснення фінансового контролю за трансфертним ціноутворенням в Україні зробили такі вчені, як: С. Брехов, А. Задорожня, А. Задоя, В. Коротун, М. Мішин, І. Сичевський та ін. Проте трансформаційні процеси, які нині відбуваються в економіці України потребують відповідного нормативного регулювання здійснення фінансового контролю за трансфертним ціноутворенням.

Метою статті є визначення основних етапів нормативного регулювання здійснення фінансового контролю за трансфертним ціноутворенням в Україні.

Вивчення формування трансфертного ціноутворення в транснаціональних компаніях та аналіз ризиків його застосування в частині зменшення податкової бази є досить складним питанням. Передумовою цього є зокрема те, що робота у сфері трансфертного ціноутворення визнається більше як мистецтво, ніж наука. З часу впровадження податкового контролю за трансфертним ціноутворенням в Україні минуло сім років. Це, беззаперечно, спонукало до видозмін у податковому законодавстві та переосмислення впливу на формування дохідної частини бюджету як у цілому від активізації зовнішньогосподарської діяльності окремих суб'єктів господарювання, так і в рамках транснаціональних компаній. Водночас в Україні й досі тривають процеси створення ефективного механізму контролю за трансфертним ціноутворенням, оскільки така процедура неможлива без формування та впровадження дієвої системи регулювання.

Зазначимо, що не кожна господарська операція платника податку одразу може визнаватися контрольованою [1]. При цьому на сьогодні правила трансфертного ціноутворення застосовуються до господарських операцій, які визнаються контрольованими.

Настанови Організації економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР) з трансфертного ціноутворення визначають контрольовані операції як операції, що здійснюються між двома асоційованими підприємствами, та переважно відносять до контрольованих операцій лише операції з пов'язаними особами. Це пов'язано, насамперед, із тим, що розвинуті країни мають усталені та злагоджені зв'язки з іншими

країнами щодо обміну податковою інформацією та здійснюють більш ретельний контроль за економічною активністю фізичних осіб, що дозволяє встановлювати кінцевих бенефіціарів економічних суб'єктів господарювання [2; 3].

За результатами аналізу нормативного регулювання встановлено, що відповідне регулювання принципів та підходів до господарських операцій, які набувають статусу контрольованих, є відмінним від світового досвіду, що в умовах започаткування формування практики контролю та обмеженості ресурсів може бути тимчасово виправданим.

Водночас, з метою забезпечення єдиного підходу до контролю за операціями платників податків, що здійснюють зовнішньоекономічну господарську діяльність, доцільним є внесення змін до податкового законодавства щодо скасування обмеження для «вартісних» критеріїв визнання контрольованості операцій.

Важливими принципами функціонування системи державного фінансового контролю є її єдність, незалежність і цілісність [4].

В Україні процес формування нормативного регулювання контролю за трансфертним ціноутворенням триває й досі, однак концептуально вже вбачається можливим визначити чотири основні етапи.

Етап 1 (нульовий етап): 2010–2013 рр.

Вважаємо, що це був стартовий етап для становлення основних процесів для формування нормативної бази з питань контролю за трансфертним ціноутворенням у майбутньому. Так, у національному законодавстві були відсутні визначення контрольованих операцій і трансфертного ціноутворення. Натомість широко застосовувалося поняття звичайної ціни, а в податковому законодавстві започатковано виокремлення методів для її визначення та порядок застосування. Так, під звичайною ціною розуміли ціну товарів (робіт, послуг), визначену сторонами договору, якщо інше не встановлено Податковим кодексом України. Якщо не доведено зворотне, вважалося, що така звичайна ціна відповідає рівню ринкових цін. Звичайна ціна застосовувалася до бартерних операцій, до операцій із пов'язаними особами, операцій з платниками податків, що застосовували спеціальні режими оподаткування або інші ставки, ніж основна ставка податку на прибуток, та не були платниками податку на прибуток. Цікавим є те, що вже на цьому етапі законодавець не лише встановив п'ять методів визначення звичайної ціни, а й надав їм певні назви, що повністю відповідатимуть назвам методів контролю за трансфертним ціноутворенням, які будуть запроваджені на майбутніх етапах: метод порівняльної неконтрольованої ціни, метод ціни перепродажу, метод «витрати плюс», метод чистого прибутку та ме-

тод розподіленого прибутку. Як було зазначено, саме такі назви й залишаться в назвах методів установлення відповідності умов контрольованої операції принципу «витягнутої руки» в майбутньому.

Іншим напрямом стало використання офіційних джерел інформації. Так, для визначення звичайних цін передбачалося, зокрема, використання статистичних даних державних органів і установ, цін спеціалізованих аукціонів з торгівлі окремими видами продукції, біржових котирувань, довідкових цін спеціалізованих комерційних видань і публікацій, у тому числі електронних та інших банків даних, звітів і довідок відділів з економічних питань у складі дипломатичних представництв України за кордоном та інших інформаційних джерел, що визнавалися офіційними в установленому порядку.

На Етапі 1 великим платникам було надано право звернутися до центрального органу державної податкової служби із заявою про укладення договору про ціноутворення для цілей оподаткування, тобто договору про порядок визначення цін (методів) протягом строку дії такого договору. Відповідно, Кабінетом Міністрів України прийнято постанову від 22.08.2012 р. № 787, якою затверджено Порядок укладення та виконання договорів про ціноутворення для цілей оподаткування [5]. Крім цього, наказом Міністерства фінансів України від 12.03.2013 р. № 391 було затверджено форму інформації про пов'язаних осіб, що подавалася великими платниками до Міндоходів України, що була обов'язковою для подання в разі наміру великого платника укласти зазначений договір [6]. Проте слід зазначити, що на сьогодні відсутня інформація щодо платників, які виявили бажання та подали заяву про укладення договору про ціноутворення для цілей оподаткування.

Таким чином, нормативне регулювання звичайної ціни, яке відбувалося на Етапі 1, було своєрідним прототипом до законодавства, яке діє на сьогодні.

Етап 2 (базовий етап): 2013–2014 рр.

Восени 2013 р. відбулася значна трансформація податкового законодавства – в Україні було запроваджено трансфертне ціноутворення. Це відбулося 1 вересня 2013 р. у зв'язку із набранням чинності Закону України № 408 та внесенням змін до Податкового кодексу України [7]. Базовим стало визначення трансфертного ціноутворення, яке розглядалося як система визначення звичайної ціни товарів та/або результатів робіт (послуг) у контрольованих операціях. Це означало, що із зазначеної дати платникам податку, у тому числі на прибуток, необхідно було керуватися новими правилами при застосуванні звичайних цін та їх визначенні [8]. Реалізація цих змін була викликана необхідністю, зокрема, забезпечення умов для стабільного розвитку економіки України. Одночасно

із визначенням трансфертного ціноутворення було впроваджено термін «контрольовані операції». Так, контрольованими операціями визнавалися господарські операції з придбання (продажу) товарів (робіт, послуг), що здійснюються платниками податків з пов'язаними особами – нерезидентами; або резидентами, які задекларували від'ємне значення об'єкта оподаткування з податку на прибуток за попередній податковий (звітний) рік; застосовували спеціальні режими оподаткування; сплачували податок на прибуток підприємств та/або ПДВ за іншою ставкою, ніж базова (основна), або взагалі не були платниками податку на прибуток підприємств та/або ПДВ на початок податкового (звітного) року. Крім того, контрольованими операціями визнавалися операції, однією із сторін яких є нерезидент, зареєстрований у державі (на території), в якій ставка податку на прибуток (корпоративний податок) на 5% і більше нижча, ніж в Україні, або який сплачує податок на прибуток (корпоративний податок) за ставкою на 5% і більше нижчою, ніж в Україні. Перелік таких держав (територій) затверджувався Кабінетом Міністрів України, періодично змінювався, проте діє по сьогоднішній день і детальніше буде описаний нижче.

Отже, на Етапі 2 нормативним запровадженням став контроль як за операціями, які здійснювалися між резидентами України, так і за операціями, де контрагентом резидента України виступав нерезидент. Однак господарські операції могли визнаватися контрольованими за умови їх впливу на базу оподаткування з податку на прибуток та ПДВ, а умовою контролю за операціями стало досягнення «порогу» загальної суми операцій з однією із сторін у 50 млн грн за рік. Зазначене нормативне регулювання «порогу» для контролю операцій могло призвести до цілеспрямованого дроблення господарських операцій між різними контрагентами з метою уникнення такого контролю.

Щодо методів визначення ціни у контрольованих операціях, то вони не зазнали змін і залишилися такими, як і раніше. Так, при визначенні ціни у контрольованих операціях застосовувалися методи: порівняльної неконтрольованої ціни (аналогів продажу); ціни перепродажу; «витрати плюс»; чистого прибутку; розподілення прибутку. При цьому платникам дозволено використання комбінації двох методів і більше та визначено як пріоритетний – метод порівняльної неконтрольованої ціни (аналогів продажу).

По аналогії з Етапом 1 на Етапі 2 великі платники податків мали право укласти договір, проте відтепер цей договір стосувався узгодження цін у контрольованих операціях. Крім цього, було передбачено предмети для такого узгодження та умови їх застосування.

Новацією Етапу 2 стало запровадження щорічного звітування про контрольовані операції для

платників податків (крім Національного банку України). За неподання зазначеної звітності одразу ж було передбачено відповідальність у вигляді застосування штрафних санкцій у значних розмірах. Оскільки сума штрафної санкції становила 5% загальної суми контрольованих операцій, мінімальна сума штрафу становила 250 тис. грн. Крім цього, було введено обов'язок щодо подання платниками документації з трансфертного ціноутворення, невиконання якого, з одного боку, було підставою для проведення перевірки, а з іншого – для застосування штрафних санкцій розмірі 100 мінімальних зарплат.

Також необхідно наголосити, що для визначення цін у контрольованих операціях відбувалося прийняття різних нових нормативних актів. Так, Постановою Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 р. № 763 затверджено Порядок розрахунку та застосування ринкового діапазону цін і ринкового діапазону рентабельності для цілей трансфертного ціноутворення [9]. Крім цього, розпорядженням Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, від 28.11.2013 р. № 4370 було затверджено Методику визначення ціни страхового тарифу [10]. Ця методика поширювалася на юридичних осіб, що були резидентами-страховиками.

Також для здійснення податкового контролю за трансфертним ціноутворенням на Етапі 2 використовувалися офіційно визнані джерела інформації про ринкові ціни. З цією метою Розпорядженнями Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2013 р. № 865-р і № 866-р затверджено переліки джерел інформації та спеціалізованих комерційних видань для цілей трансфертного ціноутворення [11; 12]. Основними джерелами інформації для основних груп товарів, ціни на які склалися на світових та українському товарних ринках, визначено: Вісник Міністерства доходів і зборів України, щомісячний інформаційний бюлетень «Огляд цін українського та світового товарних ринків» (підготовка якого здійснювалася державним підприємством «Держзовнішінформ» з використанням, зокрема, інформаційних ресурсів агентств «Томпсон Рейтер» і «Блумберг») та Інформаційно-аналітичний продукт «Товарний монітор. Україна». Окремо визначалися основні джерела інформації ринкових цін для товарів промислового сектора – Інформаційно-аналітичний продукт «Дайджест цін товарів на світових ринках» та щотижневий видання «Рынок стали: аналитика, прогнозы, сценарии», для сільськогосподарської продукції – офіційний сайт Аграрної біржі. Водночас Кабінетом Міністрів України визначалися допоміжні джерела інформації, які використовувалися в разі, коли інформація про ринкові ціни в основних джерелах відсутня або її обсяг недостатній, а саме: офіційні сайти Мінрегіону та Мінагрополітики.

Визначення особливостей проведення процедур обрахунків окремих показників поряд із визна-

ченням офіційних джерел інформації повинно було забезпечити позитивний результат, оскільки нормативне закріплення уніфікованих підходів упереджувало виникнення можливих непорозумінь між суб'єктами господарювання та контролюючими органами в майбутньому.

Разом із тим, залишалися ризики щодо правильності формування ціни банківських послуг, оскільки не була реалізована вимога щодо розроблення Національним Банком України відповідної методики. Вважалося, що така методика буде встановлювати особливості визначення звичайної ціни на послуги, що надаються банківськими установами при застосуванні норм Податкового кодексу України. З урахуванням зазначеного, до затвердження такої спеціальної методики банківські установи визначали звичайні ціни в контрольованих операціях, використовуючи загальні положення.

Таким чином, визначення на Етапі 2 принципів трансфертного ціноутворення, основних zasad контрольованих операцій, запровадження звітування про контрольовані операції та підготовки документації про здійснені контрольовані операції та прийняття окремих нормативних документів надавало можливість ідентифікувати господарські операції, які є ризиковими при трансфертному ціноутворенні, встановити прозорі правила для суб'єктів господарювання.

Етап 3 (відповідальний етап): 2015 – 2019 рр.

З 2015 р. введено принцип «витагнутої руки», який є ширшим за поняття «звичайна ціна», а відносини між суб'єктами господарювання тепер оцінюються не лише по ціні здійснених операцій, а по умовах здійснення таких операцій [13]. Водночас контрольованими операціями визнаються операції платників податку на прибуток виключно за зовнішньоекономічними контрактами, за умови впливу таких господарських операцій платника податків на об'єкт оподаткування податком на прибуток підприємств та одночасного дотримання платником «вартісного» критерію та критерію «за контрагентом».

Таким чином, з-під контролю по трансфертному ціноутворенню виключено операції між резидентами України.

Протягом декількох років змінювалися критерії «вартісних» умов: річний дохід платника податків від будь-якої діяльності, визначений за правилами бухгалтерського обліку, повинен перевищувати показник 50 млн грн за 2015 та 2016 рр. або 150 млн грн – починаючи із 2017 р. При цьому обсяг таких господарських операцій платника податків з кожним контрагентом, визначений за правилами бухгалтерського обліку, повинен перевищувати 5 млн грн для 2015–2016 років або вже 10 млн грн – починаючи із 2017 р.

Оскільки під контролем за трансфертним ціноутворенням більше не перебувають операції між ре-

зидентами та податок на додану вартість, відбулося законодавче оновлення та розширення так званих критеріїв операцій «за контрагентом». Під контролем почали перебувати:

- ✦ операції, що здійснюються з пов'язаними особами-нерезидентами;
- ✦ зовнішньоекономічні господарські операції з продажу та/або придбання товарів та/або послуг через комісіонерів-нерезидентів;
- ✦ господарські операції, що здійснюються з нерезидентами, зареєстрованими в державах (на території), включених до переліку держав (територій), затвердженого Кабінетом Міністрів України, або які є резидентами цих держав;
- ✦ господарські операції, що здійснюються з нерезидентами, які не сплачують податок на прибуток (корпоративний податок), у тому числі з доходів, отриманих за межами держави реєстрації таких нерезидентів, та/або не є податковими резидентами держави, в якій вони зареєстровані як юридичні особи;
- ✦ господарські операції (у тому числі внутрішньогосподарські розрахунки), що здійснюються між нерезидентом і його постійним представництвом в Україні.

Відповідно, більшої актуальності набирає питання країни резидентства контрагента-нерезидента, тому що перелік держав з низькими податковими юрисдикціями постійно змінюється. Так, розпорядженнями Кабінету Міністрів України від 14.05.2015 р. № 449-р і від 16.09.2015 р. № 977-р визначено переліки держав (територій), операції з резидентами яких підпадали під контроль за трансфертним ціноутворенням [14; 15]. До таких переліків увійшло відповідно 77 та 67 держав (територій). Пізніше до затвердженого переліку країн увійшло майже 90 країн, уже протягом березня – квітня 2018 р. виключено 6 держав: Грузію, Республіку Естонія, Латвійську Республіку, Республіку Мальта, Угорщину та Республіку Болгарія [15].

Щодо організаційно-правових форм нерезидентів, які не сплачують податок на прибуток (корпоративний податок), у тому числі податок з доходів, отриманих за межами держави реєстрації таких нерезидентів, та/або не є податковими резидентами держави, в якій вони зареєстровані як юридичні особи, вперше перелік таких форм затверджено у 2017 р. постановою Кабінету Міністрів України від 04.07.2017 р. № 480, яка набрала чинності 27 липня 2017 р. [16]. Після довготривалого опрацювання, наприкінці Етапу 3 перелік було переглянуто по таких державах: Австрійська Республіка, Федеративна Республіка Німеччина та Республіка Польща, який почав діяти з 1 січня 2020 р. [17].

Закцентуємо увагу на тому, що для визначення контрольованої операції «за контрагентом» достатньо, щоб такий контрагент відповідав хоча б одному із зазначених вище критеріїв. Так, у разі пов'язаності платника податку із контрагентом-нерезидентом операції можуть визначатися контрольованими незалежно від країни реєстрації такого контрагента-нерезидента, і навпаки. Незалежно від наявності або відсутності пов'язаності платника податку із контрагентом-нерезидентом господарські операції можуть бути визнані контрольованими в разі реєстрації такого нерезидента в одній із країн, або якщо організаційно-правова форма такого контрагента-нерезидента відповідала переліку [1].

Звісно, постійні зміни в переліках держав (територій) та організаційно-правових форм нерезидентів призводили до необхідності відстеження законодавчих змін і проведення моніторингу таких змін під час визначення операцій, що перебували під контролем за трансфертним ціноутворенням, як платниками податків, так і контролюючими органами. Незважаючи на обмеження в трудових ресурсах та часі, вважаємо, що поступово відбувалося нормативне вдосконалення контролю за трансфертним ціноутворенням.

Серед нововведень Етапу 3 також можна виділити такі:

- ✦ для застосування вимог податкового законодавства у платників виник обов'язок інформувати про укладені форвардні або ф'ючерсні контракти протягом 10 робочих днів з дати його укладання [18; 19];
- ✦ виокремлено три напрямки податкового контролю, а саме: моніторинг контрольованих операцій; опитування з питань трансфертного ціноутворення; проведення перевірок з питань дотримання платником податків принципу «витагнутої руки» (наказ Міністерства фінансів України від 14.08.2015 р. № 706 із змінами) [20];
- ✦ обсяг господарських операцій платника податків обраховується за цінами, що відповідають принципу «витагнутої руки». Проблема для її застосування могли стати господарські операції з імпорту товарів, оскільки є ризик неподання звітності про контрольовані операції на законних підставах.

Крім цього, суттєвим стало утворення Указом Президента України № 180/2016 робочої групи для підготовки законопроектів з питань протидії зменшенню податкової бази та переміщенню прибутків за кордон [21]. Напрямами діяльності робочої групи з урахуванням міжнародних ініціатив, розроблених ОЕСР, була підготовка законопроектів щодо вдосконалення процедур контролю за трансфертним ціноутворенням і виведенням доходів за кордон, запровадження правил щодо контрольованих іноземних компаній, протидії агресивному податковому пла-

нуванню та лібералізації валютного законодавства України. Зазначеним Указом уряду було доручено невідкладно організувати роботу щодо долучення України до міжнародних ініціатив ОЕСР, зокрема щодо автоматичного обміну податковою інформацією, робота над якою триває й досі.

З 1 січня 2017 р. Україна приєдналася до міжнародної програми розширеного співробітництва з питань імплементації Плану дій BEPS, участь в якій беруть понад 116 країн світу, та взяла на себе зобов'язання запровадити мінімальний набір стандартів Плану. План дій BEPS включає 15 кроків, що покривають різні сфери протидії агресивному податковому плануванню.

Робота з удосконалення положень законодавства в частині трансфертного ціноутворення є характерною не тільки для України, але й для країн з розвинутою економікою. Водночас зміни потребуватимуть наявності фахівців з необхідною підготовкою з питань боротьби з розмиттям (ерозією) податкової бази та виведенням прибутків з-під оподаткування в усіх гілках влади: законодавчій, виконавчій та судовій [22].

Таким чином, на Етапі 3 регламентовано відносини між суб'єктами господарювання, які було закріплено у відповідних правових актах. Водночас основні засади перебування під контролем за трансфертним ціноутворенням в Україні є нетиповими для інших країн, які, на відміну від України, переважно встановлюють податковий контроль за трансфертним ціноутворенням виключно між пов'язаними особами.

Етап 4 (етап оновлення): 2020–2021 рр.

З часу набрання чинності Закону України № 466 у травні 2020 р. відбулося оновлення правил трансфертного ціноутворення.

У національне законодавство внесено нові поняття – «міжнародна група компаній», «материнська компанія групи» та «уповноважений учасник». Поряд із цим імплементовано трирівневу модель звітності з трансфертного ціноутворення, що рекомендована ОЕСР у Дії 13 Плану BEPS. Така звітність складається з документації з трансфертного ціноутворення, глобальної документації з трансфертного ціноутворення (майстер-файл) та звіту в розрізі країн міжнародної групи компаній. Також у платників податків, які здійснюють контрольовані операції, виник обов'язок інформувати контролюючий орган щодо участі в міжнародній групі компаній.

Також на платників покладено обов'язок обґрунтування економічної причини (ділової мети) у разі придбання робіт (послуг), нематеріальних активів чи інших предметів господарських операцій, відмінних від товарів [23]. Одночасно податковим законодавством оновлено визначення розумної економічної причини (ділової мети). Передбачено, що

ознаками відсутності ділової мети для операції, яка здійснена з нерезидентами, є те, що головною ціллю (або однією із головних цілей операції) та/або її результатом є несплата (неповна сплата) суми податків та/або зменшення обсягу оподаткованого прибутку платника податків; у зіставних умовах особа не була б готова придбати (продати) такі роботи (послуги), нематеріальні активи, інші предмети господарських операцій, відмінні від товарів, у непов'язаних осіб.

Виокремлено особливості звітування платниками податків, що входять до складу міжнародної групи компаній. Відтепер (з урахуванням Перехідних положень Податкового кодексу України після закінчення 2021 фінансового року), якщо платник податків входить до складу міжнародної групи компаній, сукупний консолідований дохід якої за фінансовий рік, що передує звітному року, дорівнює або перевищує еквівалент 50 млн євро, він зобов'язаний на запит ДПС надати глобальну документацію (майстер-файл).

Така глобальна документація (майстер-файл) має містити, зокрема, інформацію про організаційну структуру Групи; загальний опис діяльності Групи, у тому числі опис ланцюгів постачання й утворення вартості найбільших за показником виручки Групи п'яти товарів (послуг), а також ланцюгів постачання будь-яких інших товарів (послуг), частка яких становить більше 5% виручки Групи за відповідний фінансовий рік; нематеріальні активи, які використовуються Групою у своїй діяльності, із зазначенням учасників Групи, які володіють такими активами на праві власності або іншому праві (користування, володіння та/або розпорядження), та суттєвих договорів, пов'язаних з такими активами, укладених між учасниками Групи; фінансування учасників Групи (внутрішньогрупове та зовнішнє); консолідовану фінансову звітність Групи за останній фінансовий рік.

Для недопущення недотримання платниками обов'язку щодо звітування одночасно передбачено застосування штрафних санкцій. Так, за неподання повідомлення про участь у Групі або надання в ньому недостовірної інформації передбачено штраф у розмірі 50 прожиткових мінімумів для працездатної особи, встановленого законом на 1 січня податкового (звітного) року. За неподання глобальної документації (майстер-файлу) передбачено штраф у розмірі 300 прожиткових мінімумів для працездатної особи, встановленого законом на 1 січня податкового (звітного) року.

Окремої уваги заслуговує Звіт у розрізі країн міжнародної групи компаній, форма та подання якого є уніфікованим стандартом Country-by-Country Reporting, затвердженим ОЕСР і запровадженим більш ніж у 82 країнах [24]. Зазначений стандарт передбачає, зокрема, автоматичний обмін Country-by-Country Report між податковими адміністраціями різних держав. Категорія осіб, що мають подавати СбС-звіт, є обмеженою, перш за все,

через граничний розмір обсягу сукупного консолідованого доходу міжнародної групи компаній за фінансовий рік, що передре звітному року, який повинен дорівнювати або перевищувати еквівалент 750 млн євро. Українське законодавство, відповідно до рекомендованого стандарту, встановлює, що звіт у розрізі країн подається українською компанією такої групи виключно у випадках, якщо:

- ✦ платник податків є материнською компанією міжнародної групи компаній;
- ✦ материнська компанія уповноважила українську компанію на подання звіту в розрізі країн до контролюючого органу;
- ✦ відповідно до вимог законодавства місцезнаходження материнської компанії групи подання такого звіту від такої групи не вимагається, і при цьому материнська компанія не уповноважила іншого учасника групи на подання звіту в іншій іноземній юрисдикції; між Україною та іноземною державою, в якій розташована материнська компанія міжнародної групи компаній, або державою розташування учасника цієї групи, уповноваженого на подання звіту у розрізі країн, підписаний міжнародний договір, що передбачає можливість здійснення обміну податковою інформацією, але не набув чинності порядок обміну звітами в розрізі країн або наявні факти систематичного невиконання такого порядку.

Передбачено, що після приєднання України до Багатосторонньої угоди про автоматичний обмін міждержавними звітами (*Multilateral Competent Authority Agreement on the Exchange of Country-by-Country Reports*) звіти в розрізі країн, подані українськими компаніями, будуть об'єктом автоматичного обміну податковою та фінансовою інформацією [24].

Перше подання платниками податків звіту в розрізі країн може відбутися не раніше, ніж у рік, в якому Україна приєднується до Багатосторонньої угоди про автоматичний обмін міждержавними звітами.

За порушення, пов'язані із поданням звіту в розрізі країн, на відповідну категорію платників передбачено накладення штрафу. Штрафи застосовуються як за неподання такого звіту, так і в разі відображення неповної інформації. Для прикладу зазначимо, що за неподання СбС-звіту передбачено штраф в розмірі 1000 прожиткових мінімумів для працездатної особи, встановленого законом на 1 січня податкового (звітного) року. Сплата таких штрафів не звільняє від обов'язку подання звіту [25].

Крім зазначеного, на Етапі 4 національне законодавство приведено у відповідність до законодавства більшості європейських країн і встановлено поріг пов'язаності юридичних осіб на рівні 25%; ска-

совано особливості контролю за товарами, що мають біржове котирування, натомість запроваджено контроль за сировинними товарами,

ВИСНОВКИ

Таким чином, національне законодавство постійно змінюється та, відповідно, відбуваються зміни в нормативному регулюванні здійснення фінансового контролю за трансфертним ціноутворенням, який протягом 10 років трансформувався від контролю за звичайними цінами на території України до контролю за транзакціями міжнародних груп компаній, учасниками яких є резиденти України. Разом із цим, усе ще залишаються ризики розмивання бази оподаткування у зв'язку із законодавчо встановленими вартісними обмеженнями операцій, що підпадають під контроль за трансфертним ціноутворенням. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Сиволап І. Звіт про контрольовані операції. *Вісник. Офіційно про податки*. 2018. № 33. С. 6–12.
2. Брехов С. С. Напрями розвитку контролю за трансфертним ціноутворенням в Україні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. Вип. 4. С. 120–125.
3. Протидія агресивному податковому плануванню: світовий досвід та виклики для України : монографія / за заг. ред. С. С. Брехова та В. І. Коротуна. Київ : Алерта, 2017. 344 с.
4. Кужелєв М. О. Державний фінансовий контроль в Україні в умовах децентралізації: регіональний аспект. *Збірник наукових праць Університету ДФС України*. 2019. № 2. С. 129–140. URL: http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/4115/1/2937_IR.pdf
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку укладення та виконання договорів про ціноутворення для цілей оподаткування» від 22.08.2012 р. № 787. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/787-2012-p#Text>
6. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження форми Інформації про пов'язаних осіб, що подається великим платником податків до Міндоходів України» від 12.03.2013 р. № 391. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0608-13#Text>
7. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення» від 04.07.2013 р. № 408-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/408-18#Text>
8. Сичевський І., Сиволап І. Трансфертне ціноутворення. *Вісник. Офіційно про податки*. 2013. № 33. С. 14–17. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/5889>
9. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розрахунку та застосування ринкового діапазону цін і ринкового діапазону рентальності для цілей трансфертного ціноутворення» від 17.10.2013 р. № 763. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/763-2013-p#Text>
10. Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг «Про затвердження Методики визначення

- ціни страхового тарифу» від 28.11.2013 р. № 4370. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2091-13#Text>
11. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку спеціалізованих комерційних видань для цілей трансфертного ціноутворення» від 23.10.2013 р. № 865-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/865-2013-p#Text>
 12. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку джерел інформації про ринкові ціни для цілей трансфертного ціноутворення» від 23.10.2013 р. № 866-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2013-p#Text>
 13. Мішин М. Трансфертне ціноутворення. *Вісник. Офіційно про податки*. 2015. № 2. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/7960>
 14. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку держав (територій), які відповідають критеріям, установленим підпунктом 39.2.1.2 підпункту 39.2.1 пункту 39.2 статті 39 Податкового кодексу України» від 14.05.2015 р. № 449-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449-2015-p#Text>
 15. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку держав (територій), які відповідають критеріям, установленим підпунктом 39.2.1.2 підпункту 39.2.1 пункту 39.2 статті 39 Податкового кодексу України» від 16.09.2015 р. № 977-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/977-2015-p#Text>
 16. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку організаційно-правових форм нерезидентів, які не сплачують податок на прибуток (корпоративний податок), у тому числі податок з доходів, отриманих за межами держави реєстрації таких нерезидентів, та/або не є податковими резидентами держави, в якій вони зареєстровані як юридичні особи» від 04.07.2017 р. № 480. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/480-2017-p/paran8#n8>
 17. Постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін у додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 4 липня 2017 р. № 480» від 24.12.2019 р. № 1100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1100-2019-p#Text>
 18. Верес О. Повідомлення про укладення форвардного або ф'ючерсного контракту. *Вісник. Офіційно про податки*. 2018. № 31. С. 22–25. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100008842-povidomlennya-pro-ukladannya-forvardnogo-abo-fyuchersnogo-kontraktu>
 19. Сиволап І. ТЦУ в агросекторі: форварди, ф'ючерси, виправлення помилок, коригування ціни. *Вісник. Офіційно про податки*. 2019. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100010470-ttsu-v-agrosektoriforvardi-fyuchersi-vipravlennya-pomilok-koriguvannya-tsin>
 20. Сиволап І. Моніторинг контрольованих операцій по-новому. *Вісник. Офіційно про податки*. 2017. № 25. С. 18–20. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100005221-monitoring-kontrolovanikh-operatsiy-po-novomu>
 21. Указ Президента України «Про заходи щодо протидії зменшенню податкової бази і переміщенню прибутків за кордон» від 28.04.2016 р. № 180/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/180/2016#Text>
 22. Кругляк В., Курілов Є. Приєднання України до плану BEPS. *Вісник. Офіційно про податки*. 2017. № 41. С. 23–29. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100006198-priyednannya-ukrayini-doplanu-beps>
 23. Кужелев М. А. Аналитическая обработка и анализ финансовой информации. *Финансы, учет, банки*. 2001. Вып. 5. С. 36–41.
 24. Мішин М. Трансфертне ціноутворення за правилами 2020 року: наслідки для платників податків. URL: https://buh.ligazakon.net/aktualno/7625_transfertnetsnoutvorennya-za-pravilami-2020-roku-naslidki-dlya-platnikv-podatkv
 25. Кругляк В., Курілов Є. Звіт у розрізі країн. *Вісник. Офіційно про податки*. 2021. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100023248-zvit-u-rozrizi-krayinkhto-koli-i-dlya-chogo-nadaye-tsyu-informatsiyu>

REFERENCES

- Brekhov, C. S. "Napriamy rozvytku kontroliu za transfertnym tsinoutvorennyam v Ukraini" [Areas of Control of Transfer Pricing in Ukraine]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*, no. 4 (2016): 120-125.
- Kruhliak, V., and Kurilov, Ye. "Pryiednannya Ukrainy do planu BEPS" [Ukraine's Accession to the BEPS Plan]. *Visnyk. Ofitsiino pro podatky*, no. 41 (2017): 27-29. <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100006198-priyednannya-ukrayini-doplanu-beps>
- Kruhliak, V., and Kurilov, Ye. "Zvit u rozrizi krain" [Report by Country]. *Visnyk. Ofitsiino pro podatky*. 2021. <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100023248-zvit-u-rozrizi-krayin-khto-koli-i-dlya-chogo-nadaye-tsyu-informatsiyu>
- Kuzhelev, M. A. "Analiticheskaya obrabotka i analiz finansovoy informatsii" [Analytical Processing and Analysis of Financial Information]. *Finansy, uchet, banki*, no. 5 (2001): 36-41.
- Kuzheliev, M. O. "Derzhavnyi finansovyi kontrol v Ukraini v umovakh detsentralizatsii: rehionalnyi aspekt" [State Financial Control in Ukraine in Conditions of Decentralization: Regional Aspect]. *Zbirnyk naukovykh prats Universytetu DFS Ukrainy*, no. 2 (2019): 129-140. http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/4115/1/2937_IR.pdf
- [Legal Act of Ukraine] (2012). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/787-2012-p#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2013). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0608-13#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2013). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/408-18#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2013). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/763-2013-p#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2013). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2091-13#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2013). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/865-2013-p#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2013). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2013-p#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2015). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449-2015-p#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2015). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/977-2015-p#Text>

- [Legal Act of Ukraine] (2016). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/180/2016#Text>
- [Legal Act of Ukraine] (2017). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/480-2017-p/paran8#n8>
- [Legal Act of Ukraine] (2019). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1100-2019-p#Text>
- Mishyn, M. "Transfertne tsinoutvorennia za pravylamy 2020 roku: naslidky dlia platnykiv podatkov" [Transfer Pricing According to the Rules of 2020: Implications for Taxpayers]. https://buh.ligazakon.net/aktualno/7625_transfertne-tsinoutvorennia-za-pravilami-2020-roku-nasldki-dlya-platnykiv-podatkv
- Mishyn, M. "Transfertne tsinoutvorennia" [Transfer Pricing]. *Visnyk. Ofitsiino pro podatky*, no. 2 (2015). <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/7960>
- Protydiia ahresyvnomu podatkovomu planuvanniu: svitovyi dosvid ta vyklyky dlia Ukrainy [Countering Aggressive Tax Planning: World Experience and Challenges for Ukraine]. Kyiv: Alerta, 2017.
- Sychevskiy, I., and Syvolap, I. "Transfertne tsinoutvorennia" [Transfer Pricing]. *Visnyk. Ofitsiino pro podatky*, no. 33 (2013): 14-17. <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/5889>

- Syvolap, I. "Monitorynh kontrolyovanykh operatsii ponovomu" [Monitoring of Controlled Operations in a New Way]. *Visnyk. Ofitsiino pro podatky*, no. 25 (2017): 18-20. <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100005221-monitoring-kontrolovanikh-operatsiy-ponovomu>
- Syvolap, I. "TtsU v ahrosetori: forvardy, fuchersy, vypravlennia pomylok, koryhuvannia tsiny" [TCU in the Agricultural Sector: Forwards, Futures, Error Correction, Price Adjustment]. *Visnyk. Ofitsiino pro podatky*. 2019. <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100010470-ttsu-v-agrosetori-forvardi-fuchersi-vipravlennia-pomilok-koriguvannya-tsin>
- Syvolap, I. "Zvit pro kontrolyovani operatsii" [Report on Controlled Transactions]. *Visnyk. Ofitsiino pro podatky*, no. 33 (2018): 6-12.
- Veres, O. "Povidomlennia pro ukladennia forvardnoho abo fuchersnoho kontraktu" [Notification of the Conclusion of a Forward or Futures Contract]. *Visnyk. Ofitsiino pro podatky*, no. 31 (2018): 22-25. <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100008842-povidomlennia-pro-ukladannya-forvardnogo-abo-fuchersnogo-kontraktu>

УДК 336.71
JEL: G21

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКИХ ІННОВАЦІЙ У КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ

©2021 ВОЛОХАТА В. Є.

УДК 336.71
JEL: G21

Волохата В. Є. Сучасний стан і перспективи розвитку банківських інновацій у контексті підвищення якості обслуговування клієнтів

В умовах глобалізації нестабільної ситуації на фінансовому ринку, пандемії коронавірусу, посилення міжбанківської конкуренції, недостатності фінансових ресурсів і зростання їх вартості, підвищення стандартів з боку Національного банку України вкрай необхідним стає вдосконалення системи управління банківського бізнесу за рахунок упровадження інновацій у вигляді використання новітніх технологій, які адекватні стратегії розвитку, та нових банківських продуктів. Саме тому інноваційний розвиток стає рушійною силою ефективності діяльності банківського сектора. Метою статті є оцінка сучасного стану інноваційних банківських технологій і перспектив їх розвитку в Україні в контексті підвищення якості обслуговування клієнтів. Визначено пріоритетні напрямки інновацій для ефективного розвитку банківських установ і шляхи їх вирішення. При аналізі тенденцій інноваційної діяльності вітчизняних банків виявлено головні з них. Наведено найбільш популярні інноваційні продукти на вітчизняному банківському ринку та надано їх характеристику. Проведено детальний аналіз нормативних і законодавчих актів, за результатами якого визначено перспективи розвитку інновацій у банківському секторі в найближчий час і до 2025 р., такі як: стратегія розвитку FinTech 2025; система електронних платежів в Національному банку (СЕП) за режимом 23/7; послуга шерингу цифрових документів; порядок використання цифрового власноручного підпису; створення та використання QR-кодів для кредитних переказів та при оплаті товарів і послуг; зміна дистанційної ідентифікації та перевірки клієнтів банків та ін.

Ключові слова: банківські інновації, стратегія розвитку FinTech 2025, СЕП за режимом 23/7, QR-коди, цифровий підпис.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-4-204-209>

Табл.: 1. **Бібл.:** 15.

Волохата Вікторія Єльфрідівна – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри банківського бізнесу та фінансових технологій, Навчально-науковий інститут «Каразінський банківський інститут» (просп. Перемоги, 55, Харків, 61174, Україна)

E-mail: viktoriavolohata@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7612-020X>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/2335804/victoriya-volohata/>

UDC 336.71
JEL: G21

Volokhata V. Ye. The Current State and Prospects of Banking Innovations in the Context of Improving the Quality of Customer Service

In the context of globalization of the unstable situation in the financial market, the coronavirus pandemic, strengthened interbank competition, lack of financial resources and increasing their value, raising standards by the National Bank of Ukraine, it is imperative to improve the banking business management system by introducing innovations in the form of the use of new technologies that are adequate in view of development strategies and new banking products. That is